

Opcat-inspektion av Kriminalvården, häktet Östersund, den 16 och 17 februari 2016

Inspektionens genomförande

På uppdrag av chefsJO Elisabet Fura genomförde föredraganden Lars Olsson tillsammans med föredraganden Eva Fridén (protokollförare), den 16 och 17 februari 2016 en förannämld inspektion av Kriminalvården, häktet Östersund. Parallellt genomfördes en inspektion av Polismyndigheten, arresten Östersund (dnr 871-2016).

Inspektionen inleddes med att verksamheten kort presenterades av tf. kriminalvårdschefen Keijo Muotka och kriminalvårdsinspektören Christer Arvidsson. Samtal fördes med två anställda och tre intagna. Vissa handlingar avseende rutiner, instruktioner och information granskades. Inspektionen avslutades med en genomgång av iakttagelser med Christer Arvidsson och kriminalvårdaren och huvudskyddsombudet Mats Wallman.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten.¹ Denna verksamhet har under 2016 ett fokus på information om rättigheter till frihetsberövade.

Tidigare inspektioner av häktet Östersund

Häktet inspekterades senast av JO inom ramen för Opcat-verksamheten i december 2013 (dnr 6386-2013). ChefsJO Elisabet Fura uttalade i samband med

---

¹ Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention, Optional Protocol to the Convention against Torture. Länder som anslutit sig till Opcat har förbundit sig att inrätta ett så kallat nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet återfinns på www.jo.se

inspektionen att häkteslokalerna var direkt olämpliga för bedrivande av häktesverksamhet och att Kriminalvården således allvarligt borde överväga lämpligheten att fortsättningsvis placera häktade i lokalerna. Bristerna gällde avsaknad av gemensamhetsutrymmen, motionslokal och sysselsättning samt att besökare togs emot i själva häkteslokalerna. Vidare kunde intagna inte se ut från bostadsrummens fönster och inte heller tillgodogöra sig dagsljus på promenadgården.

Denna inspektion är en uppföljning av inspektionen 2013 och fokuserad på, utöver nämnda frågor, information om rättigheter till frihetsberövade samt samverkan mellan Polismyndigheten och Kriminalvården.

Uttalanden av chefsJO med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av chefsJO Elisabet Fura.

lakttagelser och upplysningar vid inspektionen

Om häktet

Organisationen är densamma som vid inspektionen 2013. Häktet har sedan 2006 nio provisoriska häktesplatser i polismyndighetens arrest. Enligt ett samarbetsavtal med Polismyndigheten har Kriminalvården ansvaret för tillsynen av alla frihetsberövade i polisarresten (dnr 30-2011-003499).

Vid inspektionens början var nio intagna i häktet, varav en kvinna. Av dessa var åtta intagna med restriktioner. En intagen hade varit placerad i häktet sedan oktober 2015.

Uppföljningsfrågor

Lokalernas lämplighet för häktesverksamhet

Gemensamhetsutrymmen

Häktet är fortfarande i avsaknad av gemensamhetsutrymmen och ingen förändring har skett i detta avseende sedan 2013.

Sysselsättning och aktiviteter

Ingen nämnvärd förändring har skett sedan 2013.

Intagna kan låna en motionscykel som ställs in i cellen. I samtal med intagna framkom att motionscykeln endast fungerade i ett läge, det tyngsta, och att det blir kvalmigt i cellen efter ett cykelpass. Önskemål om löpband och roddmaskin framfördes. I övrigt sysselsatte sig intagna med att titta på tv, läsa böcker och spela tv-spel. Enligt intagna upplevdes det som en långtråkig och händelselös tillvaro.

Besök

Besöksrummet är detsamma som 2013. Rummet är placerat i arrestkorridoren och även besökare med barn tas emot där.

Isoleringsbrytande åtgärder

Ledningen uppgav att häktet inte når upp till Kriminalvårdens mål att erbjuda två timmars isoleringsbrytande åtgärder per dag. Häktet har också brustit i att följa upp och dokumentera isoleringsbrytande åtgärder. Ledningen betonade dock att häktespersonalen tar ett större ansvar för kontakten med häktade än brukligt inom Kriminalvården. Personalen samtalar och spelar kort m.m. med intagna, om möjligt utanför bostadsrummet i häktets besöksrum och i arrestkorridoren. Besöksgrupper, såsom Röda Korset, företrädare för Nämnden för andlig vård, NAV, och uppsökare från frivården besöker intagna i häktet.

När det gäller isoleringsbrytande åtgärder för unga under 18 år sker insatser av kriminalvårdaren med funktionsuppdrag som ungdomsansvarig, uppsökare från frivården och ungdomspsykiolog från anstalten Saltvik. Möjlighet till distansstudier med fiberanslutning finns, men häktet Östersund har inte fått uppdrag att bedriva studier.

Samsittning

Samsittning förekommer, och inleds enligt häktesledningen ofta på försök på promenadgården. I samtal med intagna framkom att frågan om samsittning erbjudits. En intagen hade tackat ja, men den hade inte kommit i gång än.

Tillgång till dagsljus

Det har inte skett någon förändring avseende insläpp av dagsljus i bostadsrummen och på rastgården. Fönstren i bostadsrummen har frostat glas/film som vare sig medger något direkt ljusinsläpp eller möjlighet för intagna att betrakta omgivningarna.

Promenadgården är i princip oförändrad sedan inspektionen 2013. Väggarna har sedan dess målats av en intagen som en isoleringsbrytande aktivitet. Insläppet av dagsljus är fortfarande begränsat till en springa mellan vägg och tak. Intagna har således ingen möjlighet att betrakta sina omgivningar från rastgården.

I samtal med intagna uttryckte de att det hade varit behagligt att kunna se ut genom fönstren. En intagen upplevde att han blir ”seg” i huvudet av att vara i häktet samt att han inte har någon aptit. Intagna upplevde rastgården som mycket tråkig.

Framtida häktesverksamhet

Ledningen uppgav att en åtgärdsplan avseende lokalerna togs fram med anledning av den kritik som kom fram i protokollet efter inspektionen 2013. Hösten 2015 togs underlag fram för ett beslut om ett permanent häkte i Östersund. På grund av att finansieringen har varit oklar väntas ett beslut förhoppningsvis under våren 2016. Genom en ny utbyggnad som byggs ihop med befintlig arrest skulle Kriminalvården kunna fortsätta att ansvara för arrestverksamheten åt Polismyndigheten på ett liknande sätt som i dag. Det skulle då komma att finnas 14 bostadsrum för häktade (restriktionsplatser), tio tillnyktringsceller och 5–6 anhållningsceller.

Övriga frågor

Information till gripna, anhållna och omhändertagna

Av Polismyndighetens lokala instruktion för arrestantvakter framgår att arrestvakten, dvs. i praktiken kriminalvårdaren med tillsynsansvar över de frihetsberövade personerna i arrestlokalerna, ska tillse att Polismyndighetens informationsblad om rättigheter i samband med frihetsberövandet delas ut eller ges muntligen till intagna, men att det formella ansvaret vilar på vakthavande befäl vid Polismyndigheten. Polismyndigheten uppgav att informationsbladet i praktiken delas ut av en polis i patrullen som gör själva gripandet. Se vidare i inspektionsprotokollet avseende arresten Östersund, dnr 871-2016.

Information till häktade

När en intagen häktas sker en ny inskrivning av Kriminalvården även om den intagne efter inskrivningen av Polismyndigheten har vistats i lokalerna under tillsyn av kriminalvårdare en tid. Av instruktioner om inskrivning framgår att det är Kriminalvårdens vakthavande befäl som har ansvaret för inskrivningen under dagtid på vardagar. Kriminalvårdare ansvarar för inskrivning nattetid och helger tillsammans med jourhavande vakthavande befäl i Gävle. Ankomstsamtal, suicidscreening och kroppsvisitation ska genomföras i omedelbar anslutning till inskrivningen.² Kriminalvårdens personal använder sig av en checklista vid inskrivningen och kontrollerar på så sätt att en häktad i informationssamtalet bl.a. har informerats om underrättelse till nära anhörig och att utländska medborgare informerats om möjligheten att underrätta den egna ambassaden eller konsulatet. Därutöver informeras den intagne om brand och evakuering, samsittning och dagliga rutiner i häktet. Kriminalvården använder en särskild checklista för häktade under 18 år. Vem som utfört vad vid inskrivningen, och när, dokumenteras, liksom genomförandet av ankomstsamtal. För häktade beställs tolk vid behov till ankomstsamtalet och suicidscreeningen.

I varje bostadsrum finns information om häktet Östersund³ uppsatt. Av informationen framgår bl.a. rutiner för när väckning, måltider, rökning och promenad sker samt frågor om hälsovård, samsittning, post och besök. Informationen finns även på persiska. Kriminalvårdarna använder sig också av bilder på olika aktiviteter för att underlätta förståelsen för frihetsberövade som inte talar svenska.

Av samtal med intagna framkom att de vid inskrivning i häktet hade fått information om rutiner i häktet, att ankomstsamtal hållits och att tolk erbjudits.

---

² Se Instruktion för inskrivning, Kriminalvården, häktet Östersund, upprättad 2009-12-04, s. 2, 4 och 5.

³ Se Information Häktet Östersund, 2015-05-08.

Samtliga nämnde att personalens bemötande varit mycket gott vid inskrivningen och under tiden i häktet.

Tillsyn

Bemannning

Vid inspektionen 2013 var två kriminalvårdare i tjänst under natten, varav en var vilande. Sedan årsskiftet 2015/16 har antalet anställda under natt utökats från två till tre. Två kriminalvårdare är vakna och en kriminalvårdare är vilande. Eftersom två kriminalvårdare alltid ska närvara vid bevakning av frihetsberövade utanför celler och rastgård⁴ medför den utökade bemanningen att möjligheten att snabbt svara på nattliga påringningar fungerar väl.

Tillsyn över gripna, anhållna och omhändertagna

Av samtal med kriminalvårdare framgår att häktespersonal för det mesta är närvarande och behjälplig när polisen skriver in och avvisiterar gripna, anhållna och omhändertagna personer. Häktespersonalen får då muntlig information från polisen om t.ex. sjukdomar. I samband med att häktespersonalen övertar tillsynsansvaret överlämnas omhändertagande- och arrestantblad, avvisiteringsblad, säkerhetsbedömningsblankett (dock inte för personer som omhändertagits med stöd av LOB) och beslut om eventuella restriktioner av polisen.

När en förändring av en frihetsberövads mående sker, t.ex. efter ett förhör, är rutinen sådan att Polismyndighetens personal ska informera kriminalvårdarna i direkt anslutning till händelsen. Ledningen uppgav att samarbetet och dialogen fungerar bra.

Tillsynsfrekvensen av omhändertagna med stöd av lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m., (LOB) är i regel var 15:e minut och för gripna och anhållna en gång i timmen. Det är Polismyndigheten som fattar alla beslut avseende tillsynsfrekvens av gripna, anhållna och omhändertagna (se vidare i inspektionsprotokollet avseende arresten Östersund, dnr 871-2016).

Under natt undviker personalen att gå in i cellen om den kan observera att den frihetsberövade andas, bl.a. genom att lysa med lampa. Om det inte fungerar öppnar vårdarna celldörrarna för att lyssna på andningen eller på annat sätt försäkra sig om att personen är vid liv.

---

⁴ Se Instruktion för Arrestantvakt vid arrestlokalen i Östersund, Polismyndigheten i Jämtlands län, 2014-06-17, s. 5.

Tillsyn av häktade

När en gripen eller anhållen blir häktad tar Kriminalvården över ansvaret och då byter den häktade bostadsrum i samband med överföringen.

Synpunkter från ledningen

Ledningen uppger att regleringen av bl.a. tillsynen är otydlig i samverkansavtalet. Det finns ett önskemål om en mycket tydligare gränsdragning. Det skulle motverka misstag. Informationsutbytet fungerar dock för det mesta.

Tillgång till hälso- och sjukvård

Kriminalvården har hälso- och sjukvårdsansvaret för de häktade. En sjuksköterska är anställd 35 procent av en heltidstjänst. Hon träffar alla häktade i samband med ankomsten. En läkare kommer till häktet en dag i veckan och är därutöver tillgänglig på telefon.

I samtal med sjuksköterskan framkom bl.a. följande. Från bl.a. sekretessynpunkt är hennes arbetsförhållanden undermåliga. Det finns inget särskilt rum för undersökning av frihetsberövade personer, utan alla samtal med häktade sker i bostadsrummen med dörren på glänt, eller i besöksrummet om det finns tolkbehov. Läkibesöken sker i de häktades bostadsrum under sjuksköterskans medverkan. Trots de dåliga förutsättningarna som häktets lokaler innebär anser sjuksköterskan att kriminalvårdarna har goda förutsättningar att fånga upp självskadebeteenden och suicidförsök i och med den täta klientkontakt personalen har med de intagna. Hon upplever att de häktade saknar dagsljus.

Sjuksköterskan har inga arbetsuppgifter som rör de frihetsberövade i arresten, men hon har någon enstaka gång varit behjälplig och gått in till en anhållen, t.ex. om Kriminalvårdens personal bedömt att ett samtal kan vara bra ”i förebyggande syfte” om personen skulle häktas i ett senare skede.

Intagna uppgav i samtal att de har träffat sjuksköterskan och läkaren och att det har fungerat bra.

*Samarbetet mellan Kriminalvården och Polismyndigheten**Avtal*

Polismyndigheten och Kriminalvården har överenskommelser som rör överlåtelse av ansvar för frihetsberövade personer på flera ställen, bl.a. i arresterna Göteborg, Kronoberg, Uppsala och Västerås och Östersund. Avtalen har slutits innan sammanslagningen till en Polismyndighet den 1 januari 2015.

Tf. kriminalvårdschefen uppgav att samarbetsavtalet mellan Kriminalvården och Polismyndigheten, som inte har förändrats sedan inspektionen 2013, snarare är en överenskommelse som är ganska allmänt formulerad mellan två chefer som inte länge är i tjänst. Gränsdragningen mellan Polismyndigheten och Kriminalvården är diffus. Det finns behov av ett avtal som reglerar ansvarsförhållanden tydligare. Utkast till ett centralt ramavtal om samverkan finns hos myndigheterna och under tiden får inte nya avtal på regional nivå slutas. Sam-

verkansmöten sker regelbundet och minnesanteckningar upprättas. För Polismyndighetens syn på samverkan mellan myndigheterna, se inspektionsprotokollet avseende arresten Östersund, dnr 871-2016.

Övrigt

Sekretess

Det förekommer fortfarande att frihetsberövade kan stöta ihop i arrestkorridoren. Inskrivning sker i ena änden av korridoren. Det betyder att den som skrivs in är synlig i hela korridoren. För att undvika ”krockar” mellan intagna får övriga frihetsberövade vara kvar i sina celler. Ledningen uppgav att önskemål om en vikkvägg vid inskrivningen har förts fram. Väggen skulle kunna dras ut när en person skrivs in och minska insynen från och till arrestkorridoren.

I samtal med kriminalvårdare framkom att ”sekretessen” i korridoren brukar fungera, men det är flera som rör sig i korridoren som Kriminalvården inte har kontroll över, t.ex. utredare från polisen och advokater. Även poliser som bär tjänstevapen, kan röra sig i korridoren.

Dubbelbeläggning

I samtal med ledningen och vårdare framkom att dubbelbeläggning av häktade kan förekomma i något dygn, men är ovanligt. Det finns inga särskilda celler avsedda för två personer. Det sker dock ingen dubbelbeläggning av män och kvinnor i samma cell. Personalen brukar fundera i förväg vilka som passar att dubbelbeläggas.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Företrädarna för Kriminalvården anförde bl.a. följande:

Lokaler

Det har inte skett någon förändring sedan inspektionen 2013. Både JO och personalen har dömt ut lokalerna. Häktespersonalen gör ett mycket bra arbete under dessa förhållanden.

Information till gripna, anhållna och omhändertagna

Det är otydligt i Instruktionen för arrestantvakter vem som är ansvarig för att ge gripna, anhållna och omhändertagna information om deras rättigheter.

Omhändertagna informeras av Polismyndigheten om de vill att underrättelse till anhörig ska ske och erbjudandet dokumenteras. När någon är gripen eller anhållen är det Polismyndighetens utredare som gör bedömningen om och när det kan ske. Den dokumentation som eventuellt görs har Kriminalvården inte tillgång till.

Tillsyn

Polisens användande av blanketten för säkerhetsbedömning har medfört en bättre ordning, men i bland saknas uppgifter om hälsa och mediciner. I sådana

fall tas kontakt med Polismyndighetens vakthavande befäl. Det är viktigt att Kriminalvårdens personal får uppgifter om bl.a. mediciner, hotbild och suicidrisk inför att tillsynen ska tas över. Arrestvakter från bevakningsbolag som används vid sekundbevakning av gripna, anhållna eller omhändertagna har Polismyndighetens vakthavande befäl som arbetsledare, men tar i praktiken emot instruktioner och råd från Kriminalvårdens häktespersonal. En instruktion om vad ständig bevakning omfattar håller på att tas fram av Polismyndigheten och Kriminalvården.

Samverkan

Det behövs ett mer detaljerat samverkansavtal mellan Kriminalvården och Polismyndigheten. Ledningen avvaktar ett nationellt avtal för samverkan som är under utarbetande. Samverkansmöten mellan myndigheterna i Östersund ägde tidigare rum fyra gånger per år och numera är det tillräckligt med två gånger per år. Minnesanteckningar förs och arbete pågår med förändringar i instruktionerna.

Vid protokollet

Eva Fridén

Justerat den 10/6 2016

Lars Olsson

Uttalanden av chefsJO med anledning av inspektionen

Jag har tagit del av protokollet, och detta föranleder följande uttalanden från min sida:

Häktet har varit provisoriskt sedan 2006. Av de redovisade iakttagelserna i protokollet framgår att det inte har skett någon förbättring i fråga om lokalernas utformning eller häktesverksamhetens bedrivande sedan inspektionen 2013. Vad som framkommer om svårigheterna att bedriva hälso- och sjukvårdsverksamhet i häktet förstärker bilden av mycket bristfälliga lokaler.

Jag har mot den bakgrunden ingen anledning att ompröva mitt ställningstagande från 2013 om att lokalerna är direkt olämpliga för bedrivande av häktesverksamhet. Jag vill i detta sammanhang även nämna mitt beslut i initiativärendet om häktade intagnas möjligheter att betrakta sin omgivning (dnr 7173-2014). Jag uttalade där bl.a. att en intagens möjlighet att se ut genom fönstret i sitt bostadsrum och få en uppfattning av omgivningarna kan bidra till att en häktesvistelse upplevs mindre påfrestande, och därmed motverka de negativa följderna av frihetsberövandet.

Häktesledningen har uppgett att det finns planer på att bygga ett nytt häkte, men att det inte finns något finansierat beslut med fastställd tidsplan. Oavsett om en sådan plan antas anser jag att Kriminalvården, om inte omedelbara åtgärder vidtas, ska upphöra med att placera häktade personer i nuvarande lokaler. Med anledning av vad som framkommit uppmanas Kriminalvården att senast den 15 januari 2017 återkomma med en redogörelse för vilka åtgärder som myndigheten vidtagit.

Elisabet Fura

2016-06-13

Sändlista:

Kriminalvården, huvudkontoret

Kriminalvården, region Nord

Kriminalvården, häktet Östersund

Polismyndigheten, polisregion Nord, regionpolischefen

Polismyndigheten, polisregion Nord, polisområde Jämtland, polisområdeschefen och arrestföreståndaren i Östersund

Polismyndigheten, Nationella Operativa Avdelningen, utvecklingscentrum Öst

Polismyndigheten, Rättsavdelningen